

Obyčejní lidé - text 1

Ladislav Holý: Hodnocení poměrů v normalizační společnosti

Odlišné morální hodnocení lži ve veřejné a privátní sféře zvyšovalo význam přátelských vztahů. Jelikož v přátelství „na sebe každý prozrazuje něco, co by jej před širším publikem mohlo přivést do rozpaků nebo mu uškodit“, a tudíž „logikou přátelství je jednoduchá transformace pravidel slušného chování na veřejnosti ve svůj opak“ (Suttles 1970: 116), lhaní a podvádění byly mezi přáteli samozřejmě nepředstavitelné. Jelikož znali pravdu o svých úmyslech, názorech a životních příbězích, byli přátelé spojenci vůči světu, ve kterém podvody a lži strategicky využívali k vlastnímu prospěchu. Přátelství bylo tudíž budováno na vysokém stupni důvěry, neboť zklamání této důvěry mohlo mít za následek ztrátu zaměstnání nebo dokonce uvěznění. Přátelství doslova znamenalo odevzdání vlastní bezpečnosti nebo i svobody do rukou jiného člověka.

Vstřícné chování za komunismu ve vlastním domě nezačínalo, ale končilo zde. Považovalo se za přirozené, že se rodiče starají o děti a děti o své přestárlé rodiče; bylo na místě pomáhat druhým v rámci jednotlivých domácností a rodin a očekávat jejich pomoc; považovalo se za přirozené, že v privátní sféře jsou na sebe lidé zdvořilí; zvláště se očekávalo, že mladí budou zdvořilí ke starším a že tělesně schopní se postarají o staré, nemocné a ostatní handicapované. Normy vzájemné pomoci a slušnosti nebyly uplatňovány ve veřejné sféře ani v případě, že péče o druhé byla podstatou zaměstnání dané osoby. České návštěvníky na Západě obvykle upoutala vzájemná slušnost, návštěvníky Československa naopak překvapoval nedostatek péče a slušnosti při jakémkoli neosobním styku. Úsměvy byly jen pro komunikaci s přáteli; prodavači, číšníci, poštovní nebo bankovní úředníci, obsluha benzinových čerpadel i všichni ostatní obsluhovali své zákazníky s ledovými výrazy ve tvářích. Slovní projev byl omezen na minimum a odpovědi na otázky byly rychlé a úsečné. Jak výjimečný byl opak, dokazuje skutečnost, že čtenář Rudého práva se cítil povinován napsat do svého listu (5. září 1989) o „pohádkovém“ průvodčím kdesi na místní lokalce, který s úsměvem zdravil cestující, při kontrole jízdenek jim přál příjemnou cestu, upozorňoval je, aby si při výstupu nezapomněli ve vlaku své věci, a navíc ještě dokázal ohlašovat název příští zastávky.

Odlišné morální normy platily také pro krádež majetku v soukromém nebo veřejném, čili „socialistickém“ (tj. státním nebo družstevním), vlastnictví. Zatímco z oficiálního právního hlediska znamenala krádež majetku v socialistickém vlastnictví vážnější přestupek než krádež osobního majetku, protože byla výrazem nerespektování kolektivní morálky, kterou by se měl „nový člověk“ řídit, lidová morálka hodnotila jako mnohem odsouzeníhodnější krádež v soukromé sféře. Velmi rozšířené rozkrádání majetku v socialistickém

vlastnictví bylo ve velké míře stimulováno stávající ekonomickou situací. Vzhledem k chronickému nedostatku stavebních materiálů, nástrojů a dalšího zboží bylo jejich zcizování ze staveb a jiných míst, kde se používaly, nebo jejich kupování od těch, kdo je zcizili, pro mnoho lidí jediným řešením. České veřejné záchodky byly pověstné tím, že se na nich nenacházejí ručníky, mýdlo ani toaletní papír. Zpravidla zmizely ihned, jakmile sem byly umístěny. Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo také pro mnoho lidí způsobem, jak si přilepšit ke svému příjmu, který většina považovala za nedostatečný.

HOLÝ, Ladislav: Malý český člověk skvělý český národ, SLON, Praha 2001, s. 29 - 30